

Türkiye’de Mültecilere Sunulan Sağlık Hizmetleri’nin Hukuksal Zemini

Legal Ground of Health Services Offered Refugees in Turkey

Melek KAYA¹ Besey ÖREN²

ÖZ

Amaç: Herkes için ulaşılabilir olması gereken sağlık hizmetleri Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından evrensel bir hak olarak kabul edilmiştir. Hayatlarını devam ettirmek zorunda olan mültecilerin dezavantajlı durumlarına, ulusal mevzuatlardaki eksiklikler de eklenince mağduriyetleri artmaktadır. Birçok nedenle mültecilerin sağlık hizmetlerine erişiminin kolay olması gerekmektedir. Hem geçiş hem de varış ülkesi olma niteliği taşıyan Türkiye bu kapsamda birtakım reformlar yapmıştır. Şu anda Türkiye’de bulunan sığınmacı ve mültecilerin hemen hepsi sağlık hizmetlerinin tüm aşamalarından faydalanabilmektedir. Ancak henüz ortak bir mevzuat yokluğuna bağlı bazı sorunlar yaşanabilmektedir. Mülteci entegrasyonun da başarılı olması için temel haklara erişimi sağlayan güvenli yasal statü belirlenmelidir. Ülkelerin sığınmacı politikaları güvenli yasal statü ile birlikte sağlık haklarının verilmesi ile sağlanabilecektir. Türkiye’ye yerleşen mülteciler eşit haklara erişim bağlamında uzun vadeli politikalar ile desteklenmelidir. Bu nedenle geniş çaplı hizmetler ağı oluşturarak mülteci, sığınmacı ve geçici koruma kapsamına alınanlara yönelik verilen hizmetlerde kurumsal yapılanma sağlaması gerekmektedir. Son dönemde artan sığınmacı hareketlerinin sağlık riskleri, küresel ve ülke düzeyinde ele alınması oldukça önemlidir. Bu derlemede Türkiye’de mülteci, sığınmacı ve geçici koruma kapsamına alınanlara sunulan sağlık hizmetlerinin hukuksal alt yapısı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mülteci; Mülteci hukuku; Sağlık hakkı; Sığınmacı; Türkiye

ABSTRACT

Aim: Health services that should be available to all have been recognized by the World Health Organization (WHO) as a universal right. When the deficiencies in national legislation are added to these, their victimization increases. For many reasons, refugees should have easy access to health services. Turkey, transition and has the distinction of being the country of destination. Turkey made many reforms in this context. Currently, nearly all asylum seekers and refugees in Turkey can benefit from all aspects of health care. However, there are still some problems with the lack of common legislation. The asylum-seeking policies of countries can be achieved by granting health rights, together with safe legal status. Resident refugees in Turkey, should be supported by long-term policies in the context of access to equal rights. Therefore, it is necessary to establish institutional structuring in the services provided to refugees, asylum seekers and people under temporary protection by creating a comprehensive network of services. It is very important to address the health risks at the global and country level, of the recent increasing refugee movements. This article, to refugees and asylum-seekers in Turkey, the legal infrastructure of the health services provided were examined.

Keywords: Refugee; Refugee law; The right to health; Asylum seekers; Turkey

Giriş

Devlet otoritelerinin, sığınma başvurusunu değerlendirdiği, uluslararası ve iç hukuk kurallarının uygulanarak sığınma hakkı ve birtakım hakları elde etmiş kimseler mülteci olarak tanımlanmaktadır (1). Türkiye

Cumhuriyeti çeşitli sebeplerle ülkelerinden kaçan insanların geçiş ve varış ülkesi konumundadır (2). Mülteciler göç ettikleri bölgeye/kentte varoluş mücadelesi verirken barınma, sağlık, eğitim gibi birçok boyutta

Geliş Tarihi/Recieved:18-02-2020 **Kabul Tarihi/Accepted:**29-05-2020

Çevrimiçi Yayın Tarihi/Availiable Online Date:15-5-2020

¹Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, Mail: kayamelek111@gmail.com ORCID: 0000 0002 5312 56 54

²Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Sağlık Bilimleri Fakültesi Ebelik Anabilim, Mail: besey_oren@yahoo.com

Sorumlu yazar/Correspondence: melek Kaya e-mail: Mail: kayamelek111@gmail.com

Cite this article as: Kaya M, Ören B. Legal ground of health services offered refugees in Turkey. J Health Pro Res 2020; 1(1):88-93

olumsuz etkilenmektedirler. Sağlıksız koşullarda yolculuk yapan mültecilerin; göç edilen ülkede temel insani ihtiyaçlarının karşılanmaması, kötü yaşam koşulları, yetersiz beslenme nedeni ile sağlık sorunlarının görülme sıklığını artırmakta ve hastalık yayılımı hızlanmaktadır (3). Ayrıca dezavantajlı durumda olan bu kişilerde hastalıkların iyileşme süreci yavaşlamakta ve bu durum sağlığı olumsuz etkilemektedir (4). Aslan ve arkadaşlarına göre yerinden edilmiş nüfus, birçok sistemin yetersizliği ile baş etmektedir. Sağlık sistemleri de bu durum karşısında süregelen değişime uğrayarak temelden etkilenmektedir (5). Mülteciler için Türkiye’de gıda, barınma, eğitim, sağlık ve birçok destek alanlarında yardım çalışmaları ve projeler yürütülmektedir (6). Fakat bu grubun sahip olduğu haklar bağlamında kurumsal yapılanmanın sağlanması için devletin bir takım yasa, yönetmelik ve mevzuatlarla bunu belirlemesi gerekir (7,8). Zorla yerinden edilmiş bütün insanların insan haklarına dayanan bir “koruma” yaklaşımından yararlanması temel bir hak. Devletler de ulusal kanun ve mevzuatlarında insan haklarını temel almalı ve uygulamalıdır.

Sağlık Hakkı

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda yaşam hakkının maddi ve manevi bütünlük ile temin edileceği belirtilmiş ve bu durum sağlık hakkı ile doğrudan ilişkilendirilmiştir (7). Bireye sunulan tüm haklar yaşama hakkının yerine getirilmesi ile mümkündür (7). Temel insan haklarından olan sağlık hakkı (UNIC- md.25) doğuştan kazanılan ikinci kuşak haklar arasındadır. Uluslararası yasalar devletlerin her bireye sağlık hakkını sağlama konusunda sorumlu olduğunu, sağlık hizmetlerinde kimsenin mahrum bırakılmayacağını belirtmiştir. Ayrımcılık yasağı ilkesi ile de mülteciler ve sığınmacılarında herkes gibi

sağlık ve tıbbi bakım olanaklarından “Sağlık Hakkı” ilkesiyle yararlanma haklarının olduğu belirtilmiştir (8). Ulusal ve uluslararası belgelerle korunan sağlık hakkından hiçbir birey mahrum bırakılamaz (7). Sağlık hakkı kapsamına; sağlığı bozucu dış tehditleri engellemek için koruyucu hizmetlerin sağlanması, acil durumlarda tıbbi kaynaklara ulaşmak için gerekli alt yapının hazırlanması, ihtiyacı karşılar nitelikte sağlık tesislerinin

oluşturulması ve ulaşılabilirliğin sağlanması girmektedir (7). Ayrıca Sosyal Güvenlik Hukuku’nda sosyal haklar kapsamında her mültecinin hastalık durumlarında sağlık hizmetlerinden yararlanabileceği açıklanmıştır (8).

Dünyada Mülteci Hukuku

İnsan Hakları Evrensel Beyanname’si’nin kabulü ile sığınma hakkı da düzenlenmiş ve bu durum evrenselliği nitelenmektedir (md 14). Kapitalizm ve iç savaşlar nedeni ile nüfus hareketleri hızlanmış ve tüm dünyada yeni mültecilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (10). İkinci Dünya Savaşı sonrasında nüfus hareketlerinin tüm dünyayı etkilemesi ile devletler mülteciler bağlamında ideal ilkeler belirlemek zorunda kalmıştır (1). Yaşanılan sorunlara kalıcı çözümler getirmek amacıyla Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) kurulmuş ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme (1951-Cenevre) imzalanmıştır (9). Devletlerin mültecilerin haklarını korunmasını ve saygı göstermesini savunan 1951 Mülteci Sözleşmesi, mülteci çalışmalarının temelini oluşturan kilit yasal belge niteliği taşımaktadır (10). İnsanlar tek başına veya büyük gruplar halinde kendi ülkelerindeki baskı, korku, zulüm, savaş gibi birçok nedenle yaşadıkları yeri terk etmek zorunda kalmıştır (11). Sözleşme insanların ülkelerini terk etmenin ağır sonuçlarını hafifletmek için yeni hayatlarında uluslararası koruma sağlamayı hedeflemiştir (1). Fakat sözleşmede bulunan tarihsel (1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar) ve coğrafi sınırlamalar (Avrupa’da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar) sözleşmenin evrenselliğine engel olmaktadır (12). Bu nedenle Ek Protokol (1967 protokolü) imzalanarak tarihi ve coğrafi sınırlama kaldırılmıştır (13). Böylelikle sözleşme gereği mülteci kapsamına giremeyen yerinden edilmiş kişilerin, mültecilerle eşit hukuki statüden yararlanmaları sağlanmıştır (1).

Türkiye’de Mülteci Hukuku ve Sunulan Sağlık Hizmetlerinin Yasal Dayanağı

Türkiye 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü’ne coğrafi kısıtlama ile taraf olmuş ve günümüze kadar muhafaza etmeye devam etmiştir (1). Bu durum teorik olarak mülteci statüsünü sadece Avrupa’da meydana gelen olaylar sonucunda sığınma talep eden kişilere tanıyacağını; Avrupa ülkeleri dışından gelen sığınmacılara

ise "sığınmacı" statüsünü vereceğini göstermektedir (8). Türkiye'de 1994 yönetmeliği ile şartlı mülteci kavramı getirilmiş ve yönetmelikle birlikte sığınmacıların üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar Türkiye'de kalmalarına izin verilmiştir (14). Fakat iç hukukta eksikler ve sorunlar devam etmiş yönetmeliklerle mülteci hakları yeterli düzeyde koruma altına alınamamıştır (12). Ergüven ve Özturanlı'ye göre mültecilerin hukuksal anlamda sorun yaşamasının en büyük nedeni mülteci haklarının farklı kanun ve yönetmeliklerde dağıtık hükümlerle düzenlenmiş olmasıdır (1). Mülteci hukukunun tek bir yasa içerisinde birleştirilmesi için 2013 yılında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) yayınlanmıştır (15). Türkiye mülteci hakları konusunda yeni düzenlemeleri de içeren YUKK, yerinden edilmiş nüfus ve yerel toplumun birlikte yaşamalarına imkan veren bir politikayı benimsemiştir (16). Kanun ile birlikte Türkiye devleti iltica ve göç alanında uzmanlaşmış bir kamu kurumuna ihtiyaç duymuştur (17). Türkiye'nin ulusal sığınmalardan ve ilişkili işlemlerden sorumlu İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün yeni bir göçmenlik dairesi kurulmuştur (18).

Türkiye özellikle 1980 sonrasında meydana gelen kitlesel nüfus hareketlerinden (Irak-İran Savaşı; Körfez Savaşı; Eski Yugoslavya İç Savaşı) büyük ölçüde etkilenmiştir (19). Tüm bu süreçte Arap halklarının demokrasi, insan hakları ve özgürlük talepleri ile ortaya çıkan Arap Baharı; Suriyeliler olmak üzere Suriye'ye sınır olan ülkeleri ve bir bütün olarak Orta Doğu'yu etkilemiştir (20). Suriyeliler çatışmaların şiddeti arttıkça büyük gruplar halinde "açık kapı politikası" uygulayan Türkiye'ye sığınmışlardır (21). Bu nedenle 2011 yılından itibaren Türkiye devletinden uluslararası koruma talep eden kişi sayısı artmıştır (22). AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı) 2017 yılı verilerine göre Suriye'de yaşanan iç savaş nedeni ile Türkiye'ye sığınan yaklaşık 3 milyon mülteci bulunmaktadır (23). BMMYK Türkiye'nin bir sığınma ülkesi olduğu ve mülteci menşeinin en yüksek ülkenin Suriye olduğunu belirtmiştir (24).

Türkiye uluslararası koruma talep eden Suriyeli mültecilerin kitlesel girişleri sırasında, sürmekte olan iç çatışmalar nedeniyle; açık sınır politikası, zorla geri göndermeme, kalma süresinin sınırlanmaması ve kamplarda insani

yardımın sağlanması ilkeleri çerçevesinde "geçici koruma statüsü" vermiştir (17). İnsan hakları ihlalleri ile kaçarak gelen tüm insanlara sığınma hakkı verilmesini öngören "geçici koruma statüsü" hızlı koruma sağlamada önemli bir araçtır. Mültecileri ülkeye kabul etme konusunda kolaylık sağlayan geçici koruma statüsü ile kabul edildikten sonra bir kısmı düzenli kamplara kabul edilmiş; büyük çoğunluğu ise sınır iller yoğun olmakla birlikte Türkiye'nin her yerine dağılmışlardır (12). Türkiye'de geçici koruma sağlanan kişilerin hakları, yükümlülükleri ve bu kişilere ilişkin prosedürleri ortaya koyan Geçici Koruma Yönetmeliği 2014 yılında kabul edilmiştir (25). Geçici Koruma Yönetmeliği ile mevzuatta sosyal birtakım iyileştirmeler yapılmış ve sağlık haklarından faydalanmaları sağlanmıştır (12). Ayrıca Türkiye'de, Suriyelilerin yanı sıra Afrika ve Asya ülkelerinden gelen mülteciler de geçici koruma statüsüne sahiptir (26). Geçici korunanların geçici barınma merkezlerinde ya da geçici barınma merkezleri dışında oluşturulan göçmen sağlığı merkez-lerinden, Sağlık Bakanlığı ve bağlı kuruluş-larına ait sağlık hizmeti sunucularından, Üniversite hastanelerinden, özel hastanelerden ve vakıf/dernekler tarafından gönüllü olarak verilen sağlık hizmetlerinden faydalanabileceği belirtilmiştir (27). Sağlık Bakanlığı tarafından sığınmacılara yönelik verilen sağlık hizmetlerinin sunumunu düzenleyen "Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslara Ait Yönerge" 2015 yılında revize edilmiştir.

Türkiye'de Mültecilere Sunulan Sağlık Hizmetlerinin Hukuki Zemini

- ✓ *Cenevre Sözleşmesi (1951) ve Ek Protokol (1967)*
- ✓ *1994 ve 2006 Yönetmeliği*
- ✓ *AFAD Yönetmeliği (2011)*
- ✓ *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013)*
- ✓ *Geçici Koruma Yönetmeliği (2014)*
- ✓ *Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar (2015)*
- ✓ *AFAD – Sağlık Bakanlığı Protokolü (2015)*
- ✓ *Göçmen Sağlığı Merkezleri/Birimlerine Dair Yönerge (2015)*

✓ *Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Değişiklik (2015)*

Suriyeli vatandaşlara yönelik geliştirilen ve erişimi sağlanan sağlık hizmetlerinin yasal dayanağı yukarıda kronolojik sıralamada belirtilmiştir. Türkiye tarafından verilen geçici koruma statüsü alan mülteciler “geçici koruma kimlik belgesi” ile sağlık alanındaki gereksinimlerini karşılamaktadır (8). Kamuya ait sağlık hizmetlerinin her basamağında (birinci, ikinci, üçüncü) Türkiye vatandaşları gibi yararlanabilmektedirler (28). Ayrıca geçici kimlik belgesi bulunanlar Sağlık Bakanlığı’nın 182 numaralı MHRS Çağrı Merkezi’ni arayarak kamuya bağlı sağlık merkezlerinden randevu alabilmektedir (2). Geçici koruma altına alınan Suriyelilerin yoğun başvuru yapılan birimlerde tercümanlar bulundurulmasıyla hizmetlerin sunumunda dil sorunu aşılına çalışılmaktadır. ‘Uluslararası Hastalar için Tercümanlık Hattı ile bu konuda yaşanan anlaşmazlıkların önüne geçilmiştir (2). Bu kişilere verilen tercümanlık hizmetiyle daha efektif bir fayda sağlanmaktadır (29). Bazı savunmasız mülteci gruplarına (acil tıbbi tedaviye ihtiyaç duyan mülteciler, 0-12 yaş arası çocuklar, refakatsiz çocuklar, gebe kadınlar, 65 yaş üstü kişiler), kayıt öncesi aşamasını tamamlamalarını beklemeden kimlik kartları çıkartılabilmekte ve bekletilmeden sağlık hizmetine erişebilmektedir (17). T.C. Sağlık Bakanlığı 18 Ocak 2013 tarihinde, kayıtlı olsun veya olmasın ülkemizde bulunan bütün Suriyeli mültecilerin sağlık hizmetlerinden ücretsiz olarak yararlanabilmesi için bir genelge yayınlamıştır. Bu genelge ile Suriyeli mülteciler, Türk vatandaşlarına uygulanan kriterlerde sağlık hizmeti görme imkânına kavuşmuşlardır (28).

Suriyelilere sağlanan sağlık hizmeti, Türkiye Halk Sağlığı Kurumu çatısı altında oluşturulan Göç Sağlığı Hizmetleri Daire Başkanlığı’na verilmeye başlanmıştır. Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları yerler başta olmak üzere; bağlı birinci basamak sağlık hizmetlerinin sunulduğu “Göçmen Sağlığı Merkezleri (GSM)” oluşturulmuştur. 2018 Mayıs ayı itibariyle de ülke genelinde 152 adet, İstanbul ilinde 20 adet GSM faaliyete geçirilmiştir (27). Bu merkezlerde birinci basamak sağlık hizmetlerinin verilirken; Güçlendirilmiş Göçmen Sağlığı Merkezlerinde ise bu hizmetlere ilave olarak; kadın doğum, çocuk,

dahiliye, ağız ve diş sağlığı, psikolog ve görüntüleme hizmetleri de verilmektedir (27). Ayrıca bu merkezler Suriyeli hastaların kamu sağlık tesislerinde aşırı kalabalıklaşmasını hafifletici nitelikte başarılı olmuştur (30). GSM’lerde, Türk doktorlar tarafından eğitilmiş ve sertifikalandırılmış Suriyeli sağlık çalışanları hizmet vermektedir (17).

Savaşın ve göçün başladığı zamandan itibaren dünyaya gelen bebeklerin çoğunun aşıları ülkelerinde yapılamadığından çocuklarda T.C. Sağlık Bakanlığı bağışıklama takvimi kapsamında bulunan aşıların; 0-59 ay aralığındaki bebek ve çocuklarda aşı kampanyaları başlatılarak aşılanmaları sağlanmış, böylelikle hastalıkların oluşma riski azaltılmıştır. Aşı kampanyalarında Suriyeli ailelere çocuklarının yaşları ve bağışıklama durumları hakkında bilgi almak amacıyla birçok gönüllü kuruluşta görev alan tercümanlardan destek alınmıştır.

Sonuç

Türkiye Cenevre Antlaşması’na ve 1967 Protokolü’ne coğrafi çekince ile taraf olduğundan birçok sığınmacı “mülteci” sayılamamaktadır. Bu durum ülkemizde bulunan sığınmacıların Avrupalı mültecilerin sahip olduğu haklardan yararlanmalarına engel olmaktadır. Bu durum karşısında Türkiye koruma kapsamında mülteciler için Türkiye’de gıda, barınma, eğitim, sağlık gibi birçok alanda yardım çalışmaları ve projeler yürütmüştür. Fakat entegrasyonun sağlanması verilen hizmetlerin sürdürülebilirliği açısından daha kapsamlı ortak bir mevzuata ihtiyaç vardır. Türkiye dahil tüm devletler mültecilerin haklarını koruyan politikalar ile sağlık hizmetlerinin kalite ve kapasitesini artıracak girişimlerde bulunmalıdır. Geniş çaplı hizmetler ağı oluşturarak mülteci sığınmacı ve geçici koruma kapsamına alınanlara yönelik verilen hizmetlerde kurumsal yapılanma sağlamalıdır.

Kaynaklar

- 1- Ergüven NS, Özturanlı B. Uluslararası mülteci hukuku ve Türkiye. *AÜHFD* 2013, 62(4), 1007-1061.
- 2- Gültaş AS, Balçık PY. Suriyeli sığınmacılara yönelik sağlık politikaları. *Sakarya Tıp Dergisi* 2018, 193-204.
- 3- Yavuz Ö Türkiye’deki Suriyeli mültecilere yapılan sağlık yardımlarının yasal ve etik

temelleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2015, 30(12), 265-280.

4- Önal A, Keklik B. Mülteci ve Sığınmacıların Sağlık Hizmetlerine Erişimde Yaşadığı Sorunlar: Isparta İlinde Bir Uygulama. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi* 2016, 7(15), 132-148.

5- Aslan Ş, Sünbül F Güzel Ş. Mültecilerin Kilis sağlık hizmetleri üzerindeki etkisi. *Journal of Healthcare Management and Leadership* 2018,1, 48-58.

6- Türk GD. Türkiye’de Suriyeli mültecilere yönelik sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine ilişkin bir değerlendirme. *Marmara İletişim Dergisi* 2016, 25, 145-157.

7- Metin B. Sağlık hakkı. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi* 2017, 4(1), 46-50.

8- Rençber, S. Hayatın yok yerindekiler: Mülteciler ve sığınmacılar. VI. *Sosyal İnsan Hakları Ulusal Sempozyumu* 2014, 247-268.

9- Cenevre Sözleşmesi. Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme 1951. file:///C:/Users/Pc/Downloads/Documents/multecilerin_hukuki_durumuna_dair_sozlesme.pdf Erişim (12.12.2019).

10- UNHCR. The 1951 Refugee Convention. <https://www.unhcr.org/1951-refugee-convention.html> Erişim (01.01.2020).

11- Goodwin-Gill G. The International Law of Refugee Protection. *The Oxford handbook of refugee and forced migration studies*. OUP Oxford 2014.

12- Bozbeyoğlu E. Mültecilik ve insan hakları. *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi* 2015, 2, 60-80.

13-<http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1967-New-York-Protokolu-1.pdf>.

14- Çiçekli B. Mülteci, sığınmacı ve göçmenler: sınıflandırma ve yasal statünün belirlenmesine ilişkin sorunlar. vatandaşlık, göç, mülteci ve yabancılar hukukundaki güncel gelişmeler. *Uluslararası Sempozyum Bildirileri*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları; 2009.

15- Çelik NB. Türk hukukunda uluslararası koruma başvurusunda bulunan veya uluslararası korumadan yararlanan yabancıların hak ve yükümlülükleri. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2015, 1, 67-148.

16- T.C. İçişleri Bakanlığı. *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*. Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel

Müdürlüğü. Erişim 08.12.2019, http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_kanun.pdf

17- Memişoğlu F. Assessing the Development Displacement Nexus in Turkey. November 2018, International Centre For Migration Policy Development.

<https://reliefweb.int/report/turkey/working-paper-assessing-development-displacement-nexus-turkey-november-2018>. Erişim (04.12.2019).

18- T.C. İçişleri Bakanlığı. *Vatansız Kişilere Tanınan Haklar ve Güvenceler*. Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü.

https://www.goc.gov.tr/icerik6/vatansiz-kisilere-taninan-haklar-ve-guvenceler_409_421_535_icerik Erişim (18.11.2019).

19- UNHCR. *UNHCR Turkey: Key Facts and Figures*. Geneva: United Nations Office of the High Commissioner for Refugees 2018. <https://r4v.info/en/documents/details/65165> Erişim (20.12.2019)

20- Canyurt D. Suriye gelişmeleri sonrası Suriyeli mülteciler: Türkiye’deki riskler. *Akademik Bakış Dergisi*; 2015, 48, 127-146.

21- Kirişçi K. *Misafirliğin ötesine geçerken: Türkiye'nin “Suriyeli Mülteciler” sınavı*. Ankara: International Strategic Research Organization (USAK) 2014.

22- Deniz T. Uluslararası göç perspektifinde Türkiye. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2014, 181, 175-204.

23- AFAD. *Türkiye’deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması*. Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı 2017.

[https://www.afad.gov.tr/upload/Node/24384/xf/iles/17a-](https://www.afad.gov.tr/upload/Node/24384/xf/iles/17a-Turkiye_deki_Suriyelilerin_Demografik_Gorunu_Yasam_Kosullari_ve_Gelecek_Beklentilerine_Yonelik_Saha_Arastirmasi_2017.pdf)

[Turkiye_deki_Suriyelilerin_Demografik_Gorunu_Yasam_Kosullari_ve_Gelecek_Beklentilerine_Yonelik_Saha_Arastirmasi_2017.pdf](https://www.afad.gov.tr/upload/Node/24384/xf/iles/17a-Turkiye_deki_Suriyelilerin_Demografik_Gorunu_Yasam_Kosullari_ve_Gelecek_Beklentilerine_Yonelik_Saha_Arastirmasi_2017.pdf) Erişim (12.12.2019).

24- UNHCR. *Statistical Yearbook 2016*. Geneva: United Nations Office of the High Commissioner for Refugees (İnternette), 2016. <http://www.unhcr.org/statistics> Erişim (02.12.2019)

25- T.C. Sağlık Bakanlığı. *Geçici Koruma Yönetmeliği*. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15.html> Erişim (10.12.2019)

- 26- Aygül HH. Mülteci emeğinin Türkiye işgücü piyasalarındaki görünüm ve etkileri. *Vizyoner Dergisi* 2018, 9(20), 68-82.
- 27- T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü. <https://istanbulism.saglik.gov.tr/> Erişim (01.01.2020).
- 28- Özpınar E. Bebek Ölüm Hızı Türkiye Geneline Azalırken Neden Suriyeli Nüfusun Fazla Olduğu Yerlerde Neden Artıyor. *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı* 2016.
- 29- Çiçekşöğüt A. Uluslararası göç hukuku perspektifinde yerinden edilmiş Suriyelilerin Türkiye'deki statüsü. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*; 2016, 6, 2146-3417.
- 30- TTB. Suriyeli Sığınmacılar ve Sağlık Hizmetleri Raporu. Ankara: Türk Tabipler Birliği Yayınları. <http://www.ttb.org.tr/kutuphane/siginmacirpr.pdf> Erişim (18.12.2019).